

Özerklik döneminde Nahçıvan'da Genel Eğitimin Gelişimi (1991-2014)

Halilov, Taleh¹ <https://orcid.org/0000-0003-2350-743X>

Alihanov, Valeh² <https://orcid.org/0000-0001-9093-9000>

Öz

Gönderi Tarihi

03.09.2022

Kabul Tarihi

23.11.2022

Anahtar Kelimeler

Nahçıvan, özerklik, eğitim, okul, öğretmen, öğrenci, sınıf

Makale, özerklik döneminde Nahçıvan'da genel eğitimin gelişme durumunu incelemektedir. Eğitimin durumu, eğitim politikası, politikadan kaynaklanan sorunlar, ortaöğretim kurumlarına eğitim personeli ve ders kitabı sağlanması, bakıma muhtaç öğrencilerin eğitimlerinin düzenlenmesi konuları ve yapılan araştırma sırasında tespit edilmiştir. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde bağımsızlık yıllarında yetenekli ve yaratıcı öğrencilerin belirlenmesi alanında, özerk cumhuriyette gelişmeye eşlik eden eğitim alanındaki sorunların, özerklik döneminde Nahçıvan'da eğitimin gelişimini hızlandırdığı tespit edilmiştir.

Makalede ayrıca özerklik döneminde Nahçıvan'da okul öncesi eğitim kurumlarının ve ders dışı eğitim kurumlarının durumu incelenmiş ve bu okulların gençlere vatanseverlik aşılardan faaliyetleri incelenmiştir. Çünkü eğitim, herhangi bir ülkenin gelişmişlik düzeyini, insanların refah durumunu ve kültürel başarılarını belirleyen temel stratejik alanlardan biridir. Eğitim, herhangi bir ulusun geçmişinin incelenmesi için de büyük tarihsel öneme sahiptir.

Development of General Education in Nakhchivan during the Autonomy period (1991-2014)

Abstract

Received

03.09.2022

Accepted

23.11.2022

Key Words

Nakhchivan, autonomy, education, school, teacher, student, class

The article examines the state of development of general education in Nakhchivan during the autonomy period. The state of education, education policy, problems arising from the policy, providing education personnel and textbooks to secondary education institutions, organizing the education of students in need of care were determined during the research. In the field of identifying talented and creative students during the years of independence in the Nakhchivan Autonomous Republic, it has been determined that the problems in the field of education accompanying the development in the autonomous republic accelerated the development of education in Nakhchivan during the autonomy period.

The article also examines the situation of pre-school and extracurricular education institutions in Nakhchivan during the autonomy period, and examines the activities of these schools instilling patriotism in the youth. Because education is one of the main strategic areas that determine the level of development, welfare and cultural achievements of any country. Education is also of great historical importance for the study of any nation's past.

¹ Halilov Taleh, Doç.Dr.,Nahçıvan Devlet Üniversitesi,Pedagoji ve psikoloji bölüm başkanı, x.taleh@gmail.com

² Alihanov Valeh,Nahçıvan Devlet Üniversitesi,Araştırma görevlisi, valehalixanov60@gmail.com

GİRİŞ

Eğitim, herhangi bir ülkenin gelişmişlik düzeyini, refah durumunu ve insanların kültürel başarılarını belirleyen ana stratejik alanlardan biridir. Eğitim, herhangi bir ulusun geçmişinin incelenmesi için de büyük tarihsel öneme sahiptir. Azerbaycan'ın bağımsızlığının elinden alınarak halkımızın özgürlük ve maneviyat ideallerinin çığnendiği Sovyet yönetimi yıllarında, ülkemizin eğitim alanında belli bir gelişme yolundan geçtiği bir gerçektir. Her halükarda Sovyet dönemi, Azerbaycan tarihinde belli bir aşamayı teşkil etmekte ve çelişkilerle dolu olmasına rağmen, eğitim alanı da dahil olmak üzere birçok alanda ilerleme ve gelişme objektif olarak değerlendirilmelidir. Böylece, nüfusun cehaletinin kademeli olarak ortadan kaldırılması, ücretsiz eğitim, kitlesel karakteri ve sistemleştirilmesi ve eğitimin laikliğinin sağlanması Sovyet dönemi ile ilgilidir. Bu nedenle ilk dönemlerde zorunlu ilköğretimin ilan edilmesi, yedi yıllık, ardından sekiz yıllık zorunlu ve sonraki dönemlerde ortaöğretimin uygulanması büyük bir başarı olarak değerlendirilmelidir.

Şüphesiz, Sovyet yönetimi yıllarında Azerbaycan'ın bir bütün olarak istikrarlı ilerlemesi ve ülkenin eğitimi, özellikle orta öğretim, büyük lider Haydar Aliyev'in cumhuriyeti yönettiği döneme denk gelmektedir. Ekonomik ve sosyo-kültürel alanlardaki gelişmelerin yanı sıra, insanların ruhsal gelişiminin şart koştuğu bu dönem, ülkemizin tarihine kelimenin tam anlamıyla "altın çağ" ve "Rönesans dönemi" olarak girmiştir.

Azerbaycan'da eğitimin gelişmesinde önemli hizmetler yapan Haydar Aliyev, "Eğitim milletin geleceğidir" dedi. Onun sayesinde geçen yüzyılın 70'li ve 80'li yılları, Azerbaycan eğitiminin güçlü bir şekilde geliştiği yıllar olarak tarihi hafızamıza girdi. Yakın tarihe bakıldığında, Azerbaycan'ın yaklaşık 80 yıldır parçası olduğu eski Sovyetler Birliği'nin genel eğitim sisteminde teorik bilgi, olgu ve bilgilerin öğretimine daha geniş yer verildiği görülmektedir. Siyasi ve ideolojik farklılıklar nedeniyle, eğitim alanında diğer gelişmiş ülkelerin deneyimlerini öğrenme fırsatı yaratılmadı, bu nedenle ülkedeki herkes Sovyet eğitim sistemini dünyanın en gelişmiş, ilerici ve insani sistemi olarak kabul etti.

Azerbaycan'da genel eğitim de dahil olmak üzere bir bütün olarak eğitim sisteminin ulusal gelenekler, ulusal ahlaki ve insani değerler temelinde dinamik ve amaçlı gelişimi, devlet bağımsızlığının restorasyonundan sonra mümkün oldu. Durgunluk ve iflastan çıktıktan sonra kalkınma yolunda emin adımlarla ilerlemeye başlayan cumhuriyette, milli lider Haydar Aliyev'in yeniden siyasi iktidara dönüşünden sonra her alanda reformlar için verimli koşullar yaratıldı. Zengin bir hayat ve devlet adamlığı tecrübesine sahip olan büyük lider Haydar Aliyev, toplumun gelişmesinde eğitimin rolünü çok takdir etmiş ve bu alanda bir an önce reformların başlatılmasını gerekli görmüştür. Bu anlamda, büyük liderin 1998 yılında eğitim alanında reformlar için Devlet Komisyonunun kurulmasına ilişkin kararnamesi ve bir yıl sonra onaylanan "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin eğitim alanında Reform Programı" kabul edildi (Halilov, 2015, 67). Yükseköğretim reformlarında benimsenen devlet programlarının temel amacı, ülkenin yükseköğretiminin Avrupa eğitim alanına entegrasyonu, içeriğinin Bologna süreci ilkelerine uygun olarak oluşturulması, çekiciliğinin ve rekabetçiliğinin sağlanması, bilgi toplumu ve bilgi temelli olduğu kadar ülke ekonomisinin kalkınma gereksinimlerine uygun yüksek eğitilmiş personel talebi, ekonominin gereklerine uygun personel potansiyelinin oluşturulması, ekonomik ve sosyal açıdan verimli bir ortamın oluşturulmasıdır. Haydar Aliyev'in önderliğinde, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin bugünkü başarılarının, özellikle genel eğitimin geliştirilmesinin temeli 1991-1993 yılları arasında atılmıştır (Aliyev, 2007: 69).

Haydar Aliyev'in iktidara gelmesiyle birlikte eğitim sistemindeki geriliğe de son verildi. Eğitime gösterilen özen ilk günlerden itibaren kendini göstermeye başladı. Haydar Aliyev'in

eğitim alanında benimsediği stratejik çizginin avantajı, eğitim kurumlarının normal işleyişini sağlayarak eğitimin milletimizin ilerlemesinde güçlü bir faktör haline gelmesiydi.

Özerklik öncesi dönemde Nahçıvan'da genel eğitimin gelişim tarihi

Orta Çağ'da Nahçıvan şehrinde eğitim merkezlerinin, okulların ve medreselerin varlığına dair kaynaklarda bilgiler bulunmaktadır. 19. yüzyılın ilk yarısında Nahçıvan'da medresenin yanı sıra Rus sıbyan mektepleri de açılmıştır. Güney Kafkasya okullarının gelişim tarihinin araştırılması, daha sonraki dönemde, yani 1829 Tüzüğü ile Azerbaycan'da acil durum okullarının kurulduğunu göstermektedir. Bu tüzüğe göre, Nahçıvan da dahil olmak üzere birçok bölgede acil durum okullarının açılması onaylandı. Kaza okullarından biri 15 Mart 1837'de Nahçıvan'da açıldı. 1878-79 öğretim yılından itibaren Nahçıvan kaza okulu şehir okulu olmuştur (Tagiyev, 1993: 45).

19. yüzyıl Azerbaycan eğitim tarihinde devlet okullarının özel bir yeri vardır. Nahçıvan ilçesinde devlet okulları 19. yüzyılın 80'li yıllarından sonra ortaya çıkmaya başladı. Diğer yerlerde olduğu gibi, buradaki okullar da yalnızca nüfusun gönüllü bağışları pahasına işlev gördü. Nahçıvan'daki ilk devlet okullarından birinin Şarur-Daraleyaz ilçesinin merkezi olan Celilkend'de faaliyete geçtiğini de belirtmek gerekir.

Nahçıvan'da kadınlar arasında eğitimin gelişmesinde erkeklerin yanı sıra zeki kadınlar da önemli rol oynamıştır. Önde gelen hayırsever H.Z. Tağıyev'in kız okulundan mezun olan Nazlı Hanım Tahirova, 1912 yılında Nahçıvan şehrinde bir kız okulu açmıştır (Halilov, 2015: 151).

1920 Nisan darbesinden sonra Azerbaycan'da kurulan Sovyet rejimi sırasında eğitim yeni bir biçime yönlendirilmiştir. Buna Azerbaycan'ın Nahçıvan bölgesi de dahil olduğundan, burada eğitim Sovyet ideolojisinin gereklerine uygun olarak kurulmaya başlandı. Böylece 1921-1922 öğretim yılından itibaren yeni okullar açılmış ve okul çağındaki çocuklar ilköğretime alınmaya başlanmıştır. Ayrıca 1922 yılından itibaren okul öncesi eğitim kurumları da kurulmuştur. 1920'lerde ve 1930'larda Nahçıvan'da eğitim alanındaki önemli başarılarından biri, kadınlar arasında okuma yazma bilmeyenlerin ortadan alınmasıydı. 20. yüzyılın 20'li ve 30'lu yıllarında yaşlı nüfusun eğitimi alanında uygulanan tedbirler, Nahçıvan'da okuma yazma bilmeyenlerin ortadan alınmasına ve eğitim seviyesinin yükselmesine yol açmıştır (Şahverdiyev, 2008: 142).

Genel olarak 20. yüzyılın 20'li ve 30'lu yıllarında Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde ortaokulların ve Öğretmen Enstitülerinin kurulması sonucunda, özerk cumhuriyetin eğitim alanlarında nitelikli personel yetiştirilmeye başlandı. 1950'ler ve 1960'larda, özerk cumhuriyetteki genel eğitim okulları ağı genişledi ve önemli yapısal değişiklikler meydana geldi. 1945-1950 savaş sonrası döneminde, özerk cumhuriyette 176 genel eğitim okulu bulunurken, 1960'da sayıları 198'e ulaştı (Mollayev, 1983: 25). Haydar Aliyev'in Azerbaycan liderliğine gelmesi, Azerbaycan'ın bir parçası olan Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin kapsamlı gelişiminde bir dönüm noktası oldu. Özerk cumhuriyetin ekonomik, siyasi ve kültürel yaşamında bir gelişme dönemi başlamıştır. 1970 yılından bu yana, Özerk Cumhuriyetin her türlü eğitimi Haydar Aliyev'in dikkat ve özeni sonucunda gelişmiştir.

Böylece 1970'lerde ve 1980'lerde Nahçıvan'da genel eğitim okulları geliştirildi ve eğitim seviyesi yükseldi. Okulların maddi ve teknik temeli güçlendirildi, nüfusun cehaletinin ortadan kaldırılması alanında ciddi değişiklikler yapıldı.

Özerklik döneminde Nahçıvan'da genel eğitimin gelişme dinamikleri

1991-1993 yıllarında Haydar Aliyev'in önderliğinde Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin bugünkü başarılarının, özellikle genel eğitimin geliştirilmesinin temelleri atıldı. Eğitime gösterilen özen ilk günlerden itibaren kendini göstermeye başladı. Haydar Aliyev, eğitim reformlarının iyi düşünülerek uygulanmasını çok takdir etti: "Reformlar, özellikle eğitim ve bilim alanındaki reformlar çok akıllıca ve düşünceli bir şekilde yapılmalıdır. Moda olsun diye değil, ulaştığımız seviyenin üstüne çıkmak için sadece eğitimin ve bilimin etkinliğini artırmak için yapılmalı" (Halilov, 2020: 65). Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin eğitim sistemi Haydar Aliyev'in dikkat ve özeni sayesinde hızla canlanmaya ve gelişmeye başladı. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde eğitimin hızlı gelişiminin Haydar Aliyev'in adı ve faaliyeti ile doğrudan ilgili olması tesadüf değildir.

Aralık 1995'te Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi başkanlığına seçilen Vasif Talibov, bölgenin siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişiminde yenilikler getirdi. Özerk Cumhuriyette devlet bakımının artması sonucunda genel eğitimin geliştirilmesine yönelik harcamalar da artmış ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

Nahçıvan okullarının bu yıllarda genel eğitim okullarında yapılan yarışmalarda önemli başarılar elde ettikleri söylenebilir. 2003 yılında düzenlenen konu olimpiyatlarına özerk cumhuriyette 101 öğrenci katılmış ve bunlardan 73'ü onurlu yer alarak diploma almıştır (Halilov, 2019: 467).

Eğitim sistemindeki aksaklıklar ve eksiklikler, Özerk Cumhuriyetin önderliği tarafından göz ardı edilmemiş, tek tek vurgulanmış ve bunların giderilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı ve ilgili kurumlar nezdinde belirli konular gündeme getirilmiştir. Bütün bu gerçekler, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi Başkanı Vasif Talibov'un katılımıyla 9 Nisan 2002'de yapılan Özerk Cumhuriyet genel eğitim işçileri toplantısında açıklandı.

Son zamanlarda Cumhurbaşkanlığı bursu alan öğrencilerin yanı sıra yüksek puanla yükseköğretim kurumlarına kabul edilen öğrenci sayısındaki artış, özerk cumhuriyette genel eğitimin de yoğun bir şekilde arttığını göstermektedir. Özerk cumhuriyette 2005 yılında 2, 2006 yılında 2, 2007 yılında 3, 2008 yılında 5, 2009 yılında 9 ve 2010 yılında 9 mezun yükseköğretim kurumlarına kabul edilerek Cumhurbaşkanlığı bursu almıştır.

Özerk cumhuriyette genel eğitim seviyesinin yükseltilmesinin temel nedenlerinden biri, mezunları yükseköğretim kurumlarına kabul edilmeyen okulların sayısını azaltmak için alınan önlemlerdir. İlginç olanlardan biri, 2008 yılında Nahçıvan şehrinin, yükseköğretim kurumlarına mezun kabul göstergelerine göre Bakü'den sonra ikinci sırada yer almasıdır.

Nahçıvan tarihinde ilk kez cumhuriyete 2007-2008 eğitim öğretim yılında "En İyi Öğretmen" yarışmasının düzenlenmesi ve dereceye girenlerin ödüllendirilmesi, ülkemizde öğretmene gösterilen yüksek saygının bir göstergesi olmuştur. 1998-2008 yıllarında Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde eğitimin geliştirilmesinde hizmetlerinden dolayı 44 kişiye Azerbaycan Cumhuriyeti Şerefli Öğretmeni unvanı verilmesi tesadüf değildir. Ayrıca 47 öğretmene çeşitli nişan ve madalyalar, 7 öğretmene Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın bireysel bursları ve 4 öğretmene Cumhurbaşkanlığı ödülleri verildi.

Özerklik döneminde Nahçıvan'da okul inşaatının gelişim dinamikleri

Öncelikle Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde okul yapım tarihinin çok geniş bir tarihi dönemi kapsamadığını belirtelim. Özerk cumhuriyette Haydar Aliyev'in cumhurbaşkanlığı döneminde, genel orta öğretim okullarının geliştirilmesi alanında birçok çalışma yapıldı. Bu dönemde Özerk Cumhuriyet'te yaklaşık 100 lise binası inşa edildi ve temelden yenilendi. Özerk cumhuriyette yeni okulların inşası, mevcut okulların büyük ölçüde yenilenmesi ve

onlara modern öğretim ekipmanlarının sağlanması Yüce Meclis Başkanı Vasif Talybov'un ana faaliyetleriydi. Son zamanlarda, Azerbaycan Cumhuriyeti hükümetinin iç politikasına uygun olarak, Yüksek Meclis Başkanı Vasif Talibov'un büyük çaba ve özeni ile, tüm standartları karşılayan 200'den fazla modern tip okul binası inşa edilmiştir. Böylece Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde okul inşaatının gelişme dinamikleri bağımsızlığa kadar kademeli bir gelişim ile gözlemlenmiş ve okul inşaatı bağımsızlık döneminde dinamik bir şekilde gelişmiştir.

Eğitimin maddi ve teknik sunumuna ilişkin durumu yansıtan göstergelerden birinin sınıflardaki ortalama öğrenci yoğunluğu olduğu bilinmektedir. 1993 sonrası dönemde Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde genel eğitime ilgi artmıştır. Eğitim sisteminin maddi ve teknik altyapısı tamamen yenilenmiştir. Aynı zamanda devlet politikasının bir parçası olarak genel eğitimin iyileştirilmesine özel önem verilmiş, eğitimin geliştirilmesi alanında atılan adımlar ilerleyen yıllarda meyvelerini vermiş ve bu alanda yeni sonuçlar elde edilmiştir.

Özerklik döneminde Nahçıvan'daki ortaokullara öğretim elemanı ve ders kitabı sağlanması

Öncelikle belirtelim ki Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'ndeki ortaokullara pedagojik eleman yetiştirilmesi konusu eğitim politikasının en temel ilkelerinden biriydi. 70'li ve 80'li yıllarda Nahçıvan'daki yüksek ve orta öğretim sisteminin güçlendirilmesiyle bağlantılı olarak, yüksek nitelikli uzmanların sayısı önemli ölçüde artırıldı, bunun sonucunda genel eğitim okullarının daha da geliştirilmesi için ahlaki potansiyel ve personel potansiyeli oluşturuldu. 20. yüzyılın 70'li yıllarında Haydar Aliyev'in önderliğinde Azerbaycan'da bir eğitim kurumları ağının kurulması ve bunların maddi ve teknik temellerinin güçlendirilmesi ve Cumhuriyet sınırları dışında yüksek nitelikli personelin yetiştirilmesi gündeme geldi. Vizyon sahibi devlet başkanı Haydar Aliyev, eğitimde toplumun gelişimini doğru görmüş ve haklı olarak Azerbaycan'ın rönesans dönemi olarak nitelendirilen 1969-1982 dönemi, Azerbaycan eğitiminin gelişmesinde niteliksel olarak yeni bir aşamanın temellerini atmıştır (Ahmadov, 1965: 105). Böylece, 1971-75'te, Özerk Cumhuriyetin 121 öğretmeni ve eğitim işçisi, ileri uygulama ile tanışmak için Moskova, Leningrad ve müttefik cumhuriyetlerin başkentlerine bir görevdeydi. 1976-1980'de özerk cumhuriyette 2836 öğretmen sertifikayı geçti ve 3718 öğretmen yeniden eğitim kurslarında okudu. Şunu da belirtmek gerekir ki, Haydar Aliyev'in Azerbaycan'ın ilk yönetimi sırasında uyguladığı bu eğitim politikası, bağımsızlığın ilk yıllarından başlayarak özerk cumhuriyette eğitimin oluşmasına ve gelişmesine zemin hazırlamıştır (Mammadov, 2001: 112).

Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Cumhuriyet'te eğitimin gelişmesinde kilit rol oynayan etkenlerden biri de milli ruha sahip öğretmenlerin yetiştirilmesi olmuştur. Bu konu Azerbaycan Cumhuriyeti'nde ve onun ayrılmaz parçası olan Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde başarıyla uygulandı.

Genel eğitim okullarına pedagojik personel kazandırmak için atılan adımlardan biri, her yıl özerk cumhuriyette eğitim fuarlarının düzenlenmesidir. Bu çalışma 2005 yılından itibaren başlamış ve özerk cumhuriyette eğitimin niteliksel ve niceliksel gelişimini etkilemiştir. Her akademik yıl, şehirlerin ve bölgelerin eğitim bölümleri ve istihdam merkezleri, genç personeli eğitim kurumlarına yerleştirmek için birlikte çalışır. Böylece özerk cumhuriyet topraklarında bulunan okulların boş yerleri uzmanlık alanlarına göre belirlenir, boş yerlerin muhasebesi özerk cumhuriyetin ayrı eğitim kurumlarında yapılır ve eğitim fuarlarına götürülür.

Eğitimin gelişmesi için en önemli şeylerden biri ortaokullar için yeni ders kitaplarının yazılması yönünde ciddi adımlar atılmasıydı. Bu alanda yeni tedbirler hayata geçirildi. Bu nedenle ders kitapları içerik açısından güncellenmiştir. Yeni Latin alfabesiyle ders kitapları

yayınlandı. 2003 yılında eğitim sisteminde yer alan bu önlemler sonucunda ortaokullar önceki yıllara göre çok gelişti ve değişti.

Haydar Aliyev Vakfı, okullara ders kitapları sağlama konusunda büyük çalışmalar yaptı. Vakıf, uluslararası kuruluşlarla işbirliği çerçevesinde çeşitli isimlerde ders kitapları satın alarak Azerbaycan ülkesinin okullarına dağıttı.

"Genel eğitim okulları için ders kitabı sağlama programı (2006-2015 yılları)" çerçevesinde ders kitaplarının her yıl yeni müfredata göre güncellenmesi ve ücretsiz olarak basılarak okullara dağıtılmıştır (Halilov, 2020: 467).

Özerk cumhuriyet yönetiminin ortaokullarda okuyan öğrencilere ders kitapları, çalışma materyalleri ve kurgu sağlama özen ve dikkatin sonucudur.

Özerk cumhuriyette, 2005'ten 2010'a kadar, derslerde görselleştirmeyi organize etmek, modern uygulamaları uygulamak amacıyla çeşitli konuları kapsayan 475 başlık, dergi ve derlemede Latin alfabesiyle basılmış 1.257.918 ders kitabı, 606.813 adet kurgu, dergi ve derleme, 200 başlıkta 86.750 adet poster öğretim teknolojileri, 1.020 elektronik öğretim aracı, okul öncesi eğitim kurumları için 2131 CD, 1618 zeka oyunu figürü okul kütüphanelerine verilmiştir. Haydar Aliyev Vakfı birinci sınıf öğrencileri için 140 konuda 74.510 eğitim materyali, 5.025 çanta ve diğer okul malzemeleri ortaokullara kullanılmak üzere gönderildi. Bu çalışma her yıl istikrarlı bir şekilde sürdürülmüştür. Böylece 2005-2016 yılları arasında Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'ndeki ortaokullara 2.354.711 ders kitabı verilmiştir.

Özerklik döneminde Nahçıvan'da özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerinin düzenlenmesi konusu ve yetenekli ve yaratıcı öğrencilerin belirlenmesi alanında uygulanan tedbirler

1930'dan itibaren Nahçıvan şehri ve yörelerinde "Öncüler Evi" ve "Genç Teknisyenler" adı altında okul dışı eğitimin düzenlenmesi için temel kurumların oluşturulmasına 1950 yılında başlanmıştır.

Bağımsızlığını kazandıktan sonra bu çalışmaya tutarlı ve maksatlı bir şekilde yeniden başlandı. Devlet başkanı tarafından onaylanan eğitimle ilgili programlar arasında "Özel Yetenekli Çocukların (Gençlerin) Yaratıcı Potansiyelini Geliştirme Devlet Programı (2006-2010 Yılları)" özel bir yere sahiptir.

Bu programa göre özerk cumhuriyette Haydar Aliyev Çocuk-Genç Yaratıcılık Merkezi, Teknik Yaratıcılık, Çevre Eğitimi, Turist-Yerel Araştırmalar merkezleri, Satranç ve Müzik okullarının binaları baştan aşağı yenilenerek öğrencilerin hizmetine sunuldu.

Böylece Özerk Cumhuriyet'te sağlık imkanları kısıtlı 1.785 çocuk ve anne ve babasını kaybeden 120 çocuk tedavileri için Nahçıvan Şehri Çocuk Merkezi, Kreş ve Aile Destek Merkezi ve görme engelli çocuklar için özel bir ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bütün bunlar, milletimizin geleceği olan bugünün çocuklarını hayata, eğitime ve toplumun gelişimine hazırlamak için bilerek yapılmıştır.

Konu olimpiyatlarının düzenlenmesinin amacı, öğrencilerin çeşitli konulara olan ilgilerini artırmak, bilgi ve becerilerini sergilemeleri için koşullar yaratmak, okul çocukları arasında sağlıklı bir rekabet duygusu oluşturmak ve yetenekli öğrencileri belirlemektir. Bu olimpiyatların ortak bir amaca hizmet etmesi, eğitimin geliştirilmesi yönünde atılan en değerli adımlardan biridir.

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi Başkanlığı'nın 18 Aralık 2013 tarihli Kararnamesi ile onaylanan "2014-2015 Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde Engelli Çocukların Eğitimi Devlet Programı" dikkatin bir başka ifadesidir (Halilov, 2020: 65).

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde engellilere sağlanan sosyal hizmetlerin hacmi sürekli olarak artırılmıştır. Engelli çocukların rehabilitasyonunu hızlandırmak amacıyla Nahçıvan Çocuk Rehabilitasyon Merkezi'nde çoklu duyuşsal terapi odası oluşturulmuş ve görme engelliler için ayda bir "Kalbin Işığı" adlı Braille Dergisi yayınlanmaya başlanmıştır. Yaz tatillerinde Sağlık imkanları kısıtlı 47 çocuğun Ağbulag Dinlenme Merkezi'nde dinlenmesi bu amaca hizmet eden tedbirlerden biridir.

Özerklik döneminde Nahçıvan'da okul öncesi eğitim kurumlarının durumu, ders dışı eğitim kurumlarının gelişimi ve ilgili tedbirler

1970'li ve 1980'li yıllarda Haydar Aliyev'in özel bakımı sonucunda özerk cumhuriyette okul öncesi eğitim kurumları ağının genişletil ve yeni tesisler inşa edilmiştir. Anaokulu sayısı Nahçıvan şehrinde 7'den 13'e, Şarur ilçesinde 4'ten 6'ya, Culfa ilçesinde 5'ten 10'a, Şahbuz ilçesinde 4'ten 7'ye yükseldi. Bu yıllarda, özerk cumhuriyette bir bütün olarak 24 okul öncesi eğitim kurumu inşa edildi. 1994 yılında, özerk cumhuriyette bu tür 108 işletme vardı.

Bağımsızlık yıllarında okul öncesi kurumların yüzde 87'si yeniden inşa edildi. 2003-2013 yılında 2260 kişilik 11 okul öncesi eğitim kurumu inşa edilmiştir. Son yıllarda özerk cumhuriyette 17 okul öncesi eğitim kurumu hizmete açılmıştır (Caferov, 2011: 125).

Müfredat dışı eğitim kurumları ağlarının oluşturulmasındaki büyük ilerleme, Haydar Aliyev'in iktidara gelişinin ilk yıllarına denk geldi. 1970 yılına kadar Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren bu tür 7 işletme varsa, son on yılda bu işletmelerin sayısı 30'a çıkmıştır. 1978 yılında Haydar Aliyev'in özel talimat ve talimatlarıyla Nahçıvan şehrinde "Öncüler Sarayı", ardından Ordubad şehrinde "Öncüler Evi" inşa edilerek hizmete açıldı. Böylece büyük lider, bağımsızlık yıllarında dahi bu tür kurumların kapatılmasının kabul edilemez olduğunu kaydederek, eğitimin stratejik olarak önemli bir görev olduğunu göz önünde bulundurarak, devletin himayesi altında olacağını belirtti.

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı sistemindeki okul dışı kurumlar örnek listesinde yer alan 13 okul dışı kurum türünden yedisinin Nahçıvan Eğitim Bakanlığı sisteminde faaliyet gösterdiğine dikkat edilmelidir. Çocuk Yaratıcılık Sarayı ve merkezleri, Ekolojik Eğitim merkezleri, Teknik Yaratıcılık merkezleri, Turist-yerel çalışmalar merkezleri, Estetik Eğitim merkezi, Satranç okulu ve Çocuk ve Gençlik Spor okullarından oluşmaktadır.

Cumhuriyet, şehir ve ilçe merkezlerine ayrılan Nahçıvan'da toplam 40 okul dışı kurum faaliyet göstermektedir. Bu kurumların çalışmaları, Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı sistemindeki ders dışı kurumlar model tüzüğüne uygun olarak kurumlar tarafından hazırlanan tüzüğe göre kurulur ve yönetilir. Şerur'da 6, Babek'te 6, Ordubad'da 5, Şahbuz'da 6, Culfa'da 6, Saderak'ta 4 ve Nahçıvanda Kangarlı'da 4 okul dışı kurum vardı (Taleh, 2021: 485).

Okul dışı kurumlarda eğitim kurumlarında genç okul çocuklarının kamu derneğı olarak oluşturulan "Genç Haydarcılar" grubu, temel amacı Nahçıvan Çocuk-Genç Yaratıcı Sarayı altında yakın zamanda oluşturulan derneklerden biridir. Genç neslin çevre eğitimi ve yetiştirilmesi için çalışan kuruluşlardan biri de Nahçıvan Çocuk Çevre Polisi okuludur. Özerk cumhuriyetin doğasının korunmasında Çocuk Ekolojik Polisi, okul çocukları arasında ilginç ve gerekli eğitim faaliyetleri yürüttü ve onları yaşamın bu alanına hazırlamada önemli bir rol oynadı.

Aynı zamanda ortaokullarda eğitim kurumlarının düzenlediği yaratıcılık ve bilgi yarışmalarının da özel bir yeri vardır. Örneğin, Nahçıvan Estetik Eğitim Merkezi tarafından lise öğrencileri arasında düzenlenen resim ve şarkı yarışmaları, Nahçıvan Çocuk ve Gençlik Yaratıcılık Sarayı tarafından düzenlenen çeşitli spor yarışmaları, resim yarışması, Teknik Yaratıcılık Merkezi tarafından düzenlenen teknik yaratıcılık haftası, Ekolojik eğitim merkezi tarafından düzenlenen Doğa Korumaya yönelik bilgi yarışmaları bu açıdan çok önemlidir. Son yıllarda, özerk cumhuriyette 8 okul dışı eğitim kurumu inşa edildi veya yeniden inşa edildi.

Özerklik döneminde Nahçıvan'da gençlerin yurtsever yetiştirilmesinde okul dışı kurumların rolü

Bağımsızlık kazandıktan sonra genel eğitim okullarında çocukların ve gençlerin vatanseverlik ruhuyla yetiştirilmesi öncelikli yönlerden biri olmuştur. Çağdaş gençliği milli ve manevi değerler temelinde yetiştirmek için eğitimin içerik, biçim, yöntem ve biçimleri değişmiştir. Küreselleşen dünyada milli ve manevi değerleri korumanın önemi, gençlerin bilgi, beceri ve alışkanlıklar bütünü içinde gelişmesi okul çocuklarına öğretilmektedir. Cumhuriyetimizde vatanseverlik eğitimi alanına ilgi büyük ölçüde artırılmış, milliyet önceliği verilmiş, yeni eğitim programları projeleri geliştirilmiştir. Eğitim sürecinin tüm alanları projeye yansıtılır.

Büyük lider Haydar Aliyev bir keresinde vatanseverliğin insanın içindeki duygular olduğunu, yoksa o kişinin maneviyattan yoksun olduğunu söyledi. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti okullarında öğrencilerin ahlaki, askeri-yurtsever ve estetik eğitimi alanında yürütülen çalışmalar toplumumuzun çağdaş gelişme aşamasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu, okullarda askeri-vatansever, propaganda-kampanya köşelerinin çalışmasıyla kendini gösterir.

Özerk cumhuriyetin tüm okullarında, öğrencilerin askeri-yurtsever eğitimine özel önem verildi, okullarda askeri kabinlerin etkinliğini geliştirmek için birçok çalışma yapıldı.

Özerk cumhuriyetin okul çocuklarının askeri-vatansever eğitimini artırmak için her yıl düzenli olarak askeri spor oyunları "Kartal yavrusu", "Ufukta Parıldama" düzenlendi ve yarışmalar düzenlendi (Aliyev, 1965: 42).

Müzik dernekleri, sanatsal yaratıcılık dernekleri, görsel sanatlar dernekleri, dekoratif ve uygulamalı sanatlar dernekleri, yerel çalışmalar dernekleri, teknik dernekler, ekolojik dernekler, turizm dernekleri, spor ve askeri-yurtsever derneklerin faaliyetlerinin yapılabileceği eğitim kurumlarında faaliyet gösteren dernekler kuruldu.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bağımsızlık yıllarında Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde ortaokullar başarıyla gelişmiştir. Kadim bir tarihe ve özel bir geleneğe sahip olan Nahçıvan'da eğitim, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin eğitim sistemi içinde eşsiz bir gelişme yolu olmuştur. Bölgede eğitim, aydınlanma hareketiyle organik olarak bağlantılı olarak büyük başarılar elde etti. 19. yüzyıldan günümüze Nahçıvan'da eğitimin gelişim yolunun tarihini araştırmak, bu döneme gelişimin eşlik ettiğini ve birçok başarıya ulaşıldığını göstermektedir. Nahçıvan'ın eşsiz kültürel ve eğitim ortamının özgünlüğü, buradaki entelektüel neslin faaliyetleriyle bağlantılı olarak, elde edilen başarıların gelişmesinde önemli bir rol oynadı. Nahçıvan'da eğitimin gelişim tarihinin incelenmesi, eğitimin gelişimi sırasında birkaç aşamadan geçtiğini ve özellikleri ve zamanın yasaları nedeniyle benzersiz bir şekilde geliştiğini göstermektedir.

Rus çarlığının taşracılık politikasına uygun olarak bölgelerdeki konumunu güçlendirmek için aldığı önlemler de Nahçıvan'ın gözünden kaçmadı. İmparatorluğa sadık bir memurlar sınıfı yetiştirmek için alınan tedbirler, tüm Kuzey Azerbaycan topraklarında olduğu gibi

Nahçıvan'da da yeni bir tür laik eğitim kurumlarının yaratılmasına yol açtı. Bu da ilerici bir eğitim ortamının ve ulusal bir entelijansiyanın oluşmasına yol açtı. Burada 20. yüzyılın başından itibaren eğitim ağı genişlemiş, yeni nesil aydın aydınlar doğmuş ve laik okulların faaliyetleri başlamıştır. Bu dönemde eğitimde yapılan en önemli değişikliklerden biri de Azerbaycanlı kızların eğitime katılması olmuştur.

Nahçıvan'da eğitimin en büyük başarıları 20. yüzyılda elde edilmiştir. Nahçıvan eğitiminin gelişim tarihinin incelenmesi, Sovyet döneminde Azerbaycan SSC'nin Sovyet siyasi sisteminde olduğu gibi Nahçıvan MSSC'de eğitimin gelişmesinde yeni bir aşamanın başladığını göstermektedir. Yeni rejime devlet olmanın ve milli geleneklerin pek çok alanında olumsuz süreçler eşlik etse de, nüfusun eğitim düzeyinin yükseltilmesi için bir teşvik oluşturmuştur.

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde eğitim alanında 20. yüzyılın 20'li yıllarından itibaren uygulanan politika, yeni okulların açılmasında ve özellikle kadınlar ve kızlar arasında yaşlılar arasında okuma yazma bilmeme durumunun ortadan kaldırılmasında büyük rol oynamıştır. Bu süreç 1930'larda da devam etti. O dönemde Nahçıvan'da eski eğitim sisteminin yerine tek tip işçi okulları oluşturulmaya başlandı ve öğretim süreci Sovyet ideolojisine uyarlandı.

20. yüzyılın ilk yarısında, özellikle 20'li ve 30'lu yıllarda Nahçıvan eğitiminde milli pedagojik personelin yetiştirilmesi, eğitimin gelişmesinde en önemli gelişmelerden biri olmuştur. Bu dönemde Pedagoji Semineri, Pedagoji Teknik Koleji, Öğretmenler Enstitüsü ve pedagojik kursların oluşturulması ve faaliyeti önemli bir rol oynamıştır. Eğitimin geliştirilmesi alanında meydana gelen değişimler, bölgedeki edebi ve kültürel ortamın canlanmasına olduğu kadar, milli aydınların da ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1930'lu yıllarda meydana gelen olumsuz durumlar Nahçıvan'daki eğitimin niteliğini olumsuz etkilese de gelişimini engelleyememiştir. O dönemde Nahçıvan'da eğitim alanında elde edilen başarılar gelecekteki kalkınma için bir temel oluşturuyordu.

Ülkenin İkinci Dünya Savaşı sırasında karşılaştığı tüm zorluklara rağmen, Özerk Cumhuriyetin eğitim sistemi tamamen bozulmamış ve personel kaynakları korunmuştur.

20. yüzyılın ikinci yarısında, 1950'den başlayarak, özerk cumhuriyetin eğitim sisteminin yeniden inşası ve geliştirilmesi süreci başladı. Savaşın yol açtığı ciddi sonuçları ortadan kaldırmanın zorluklarına rağmen, eğitime ayrılan devlet fonlarının artırılması ve okulların maddi ve teknik altyapısının güncellenmesi eğitim alanında ciddi değişimlere yol açmıştır. Ülkede okulların, öğrencilerin ve öğretmenlerin kompozisyonunda ciddi niceliksel ve niteliksel değişikliklerin meydana gelmesi, yeni nesil öğretmenlerin oluşması eğitimin gelişimini hızlandırdı. Nahçıvan Muallimler Enstitüsü, Nahçıvan Pedagoji Teknik Koleji ve 1967 yılında faaliyete geçen Azerbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsü'nün Nahçıvan şubesi, özerk cumhuriyetin öğretim elemanı ihtiyacının karşılanmasında büyük rol oynamıştır.

Bu dönemde okul çağındaki çocukların eğitime dahil olması, yüksek ve orta eğitimli insanların niceliksel büyüme hızının değişmesi Nahçıvan'ın okuryazarlar diyarına dönüşmesine neden olmuştur. Nahçıvan eğitiminden mezun olanlar o dönemde Azerbaycan'da bilim ve kamuoyunun gelişmesinde, kültür ve yaşamın diğer alanlarında aktif olmuşlar ve devletimizin milli geleneklere uyarlanması alanında önemli hizmetler sunmuşlardır.

Bir dizi göstergeye göre, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti, merkezi ve cumhuriyet düzeyinde sosyo-ekonomik kalkınma konusuna karşı kayıtsız tutum nedeniyle 20. yüzyılın 60'lı yıllarının sonuna kadar diğer bölgelerin gelişmişlik göstergelerinin gerisinde kalmıştır.

1969 yılında Haydar Aliyev'in Azerbaycanın siyasi liderliğine gelmesiyle özerk cumhuriyetin ilerlemesi ve gelişmesi Haydar Aliyev'in dikkat ve özeni sonucunda özerk

cumhuriyette uyumlu ve kapsamlı eğitimin gelişmesi sağlandı. 70'lerde ve 80'lerde. Genel eğitimin maddi ve teknik altyapısı çağın gereklerine uygun olarak güçlendirilmiş, genel eğitim başta olmak üzere her türlü eğitimde başarılı sonuçlar alınmıştır. Haydar Aliyev, eğitim alanına ayrılan devlet fonlarını artırmayı, öğretmenlik mesleğinin itibarını artırmayı ve öğrencilerde manevi değerlerin güçlendirilmesi için devlet yetkililerine ciddi talepler getirmeyi başardı.

Haydar Aliyev'in doğrudan girişimi ve ilgisi sayesinde, özerk cumhuriyetteki okul öncesi ve ortaokul ağı daha da genişledi. Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları, özerk cumhuriyetin entelektüel potansiyelinin artmasında ve aydınlanma hareketinde olumlu etki yapmıştır. Özerk Cumhuriyetin gelecekteki gelişimi için gerekli personel potansiyeli oluşturulmuştur.

20. yüzyılın 80'li yıllarının sonlarından başlayarak, Ermenistan'ın Azerbaycan SSC'nin ayrılmaz bir parçası olan Nahçıvan'a karşı temelsiz toprak iddialarıyla başlayan çatışma ve saldırganlık savaşı, özerk cumhuriyette eğitimi olumsuz yönde etkiledi. Bu karmaşık koşullarda Haydar Aliyev'in özerk cumhuriyet liderliği, bölgeyi gerçek tehlikelerden kurtardı. Haydar Aliyev'in ileri görüşlü politikası sonucunda özerk cumhuriyette eğitim çöküşten korunmuş, eğitimin nitelik ve nicelik göstergelerinin düşmesi engellenmiştir.

Bakü ve diğer bölgelerdeki iktidar mücadelesi ve topraklarımızın işgali ve diğer olumsuz süreçler sırasında Azerbaycan'ın eğitiminde olumsuz durumlar meydana geldi. Haydar Aliyev'in ikinci kez iktidara gelmesi, ülkemizi yıkım tehlikesinden kurtarmış, siyasi ve ahlaki krizden çıkarmış, eğitim sisteminin yeniden kurulmasına ve gelişmesine yol açmıştır. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin genel eğitim sistemi, yeni ve başarılı gelişme dönemini Haydar Aliyev'in cumhurbaşkanlığı döneminde yaşamaya başladı.

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde Ermenistan tarafından abluka altında yaşamaya zorlanmasına rağmen her alanda ciddi niteliksel değişimler yaşanmış, eğitim sistemindeki gecikmelere son verilmiş ve bir ilerleme süreci başlamıştır. Bu gelişmede Haydar Aliyev'in Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi Başkanı Vasif Talibov'un liderliğindeki stratejik rotaya sarsılmaz bağlılığı önemli bir rol oynadı.

1996 yılından itibaren Haydar Aliyev'in tavsiye ve talimatlarına göre Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde eğitime ayrılan harcama miktarı artırılmış, okulların yapım ve restorasyonu hızla uygulanmaya başlanmıştır. Bu politikanın bir sonucu olarak, özerk cumhuriyette genel eğitimin maddi ve teknik temeli tamamen güncellenmiş ve modernize edilmiş, eğitime verilen devlet özeni ile ileri, ilerici programlar temelinde yürütülmüştür.

Bağımsızlık yıllarında özerk cumhuriyette eğitim sistemi büyük bir gelişme ve ilerleme kaydetmiştir. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti liderliğinin özen ve dikkati sayesinde genel eğitim kurumlarının sayısı artmış ve kalitesi yükselmiştir.

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde okullara en modern teknik donanım sağlanmış ve genel eğitimin hızlı gelişimi sağlanmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti ve Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti liderliğinin ciddi yaklaşımı ve dikkatlice düşünülmüş eğitim politikası sonucunda, özerk cumhuriyetteki ortaokulların başarıları yüksek olmuştur. Özerk cumhuriyetin yurtseverlik ruhu, ulusal ve evrensel değerlere saygı çerçevesinde öğrenci yetiştirmeye gösterdiği büyük ilgi ve ilgi, özerk cumhuriyetin genel eğitim alanındaki sorunların çözümüne zemin oluşturmuştur.

Ülkemizde son zamanlarda eğitimin geliştirilmesi alanında büyük başarılar elde edilmiştir. Böylece Azerbaycan Cumhuriyeti'nin eğitim sistemi dünya eğitim sistemine başarılı bir şekilde entegre edilmeye başlanmış ve eğitimin geliştirilmesi ile ilgili uygulanan politika

başarıyla sürdürülmüştür. Bu başarılar, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin eğitim sisteminin geliştirilmesi örneğinde daha açık bir şekilde görülebilir. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi Başkanı Vasif Talibov, eğitimi bölgenin manevi gelişiminin ana bileşeni olarak görmekte ve bu alanın gelişimini ulusal güvenlik stratejisinin ayrılmaz bir parçası olarak ele almaktadır. Öğrencilerin üst düzey bilgi edinmeleri ve gerçek vatandaşlar olarak büyümeleri için yaratılmıştır.

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde eğitim kurumlarının sürekli çalışması ve bilgi iletişim teknolojileri ile donatılması yönünde yapılan çalışmalar genel eğitimin gelişmesine büyük ivme kazandırmıştır.

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde eğitim alanında uygulanan tedbirler ve genel eğitime verilen önem sonucunda, birtakım göstergelere göre özerk cumhuriyette kalkınmanın eşlik ettiği ciddi değişimler meydana gelmiştir.

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin eğitim sisteminde hala çözülmeyi bekleyen birçok sorun bulunmaktadır. Ortaöğretim kurumlarının gelecekte daha iyi sonuçlar alabilmesi için eğitimin gelişimi açısından faydalı olabilecek bazı öneriler vardır: Her şeyden önce öğretmen dürüst olmalı, çağın gereklerine ayak uydurmalı, geleneksel yöntemlerden uzak durmalı. Çağdaşlık adına, ancak yeni çağın gereklerine uygun olarak, yaptığı işin sorumluluğunu almalı ve anlamalıdır. Gelecekte derslerin kalitesini yükseltmek için okullarda "en çok öğreten öğretmen en iyi öğretmen olmalı" mottosu uygulanmalıdır. Kaderimizin bir komşu tarafından ihanete uğradığını hesaba katarsak, "komşunuz kötü, kaçın" sözü burada işe yaramaz - her öğretmen ve eğitim görevlisi, öğrencilere "gerçek bir Azerbaycanlı nasıl olmalı" fikrini aşılmalıdır. Bir ebeveyn, çocuğunun eğitimi ile açıkça ilgilenmeli, ona yön vermeli, öğretmen-ebeveyn ilişkisi çıkara dayalı olmamalı, samimi bir ilişki olmalıdır. Bunları çözmek imkansız olmasa da zaman alır. Bugün, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının büyük dikkat ve özeni ile, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi Başkanının günlük kontrolü ve liderliğinde, mevcut sorunları ortadan kaldırmak için gerekli önlemler alınmakta ve başarıyla uygulanmaktadır. Nahçıvan'da uygulanan genel eğitim programları, başarılı bir şekilde uygulanması, günün gereksinimlerini karşılamakta ve başarıya yol açmaktadır.

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde elde edilen bu başarılar tesadüfi değil, Yüce Meclis başkanının ve üyelerinin yorulmak bilmeyen, sarsılmaz, tutarlı ve maksatlı çalışmaları sayesinde elde edilmiştir.

Şu anda, bağımsızlık yıllarında, Nahçıvandaki genel eğitim okulları, başarılı bir gelişme yolu izleyerek Özerk Cumhuriyetin ve onunla birlikte Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ilerlemesi için tüm güçleriyle çalışıyorlar.

Destek ve Teşekkür

Yazarlar olarak, araştırmanın gerçekleştirilmesi sürecine yönelik herhangi bir destek ya da teşekkür beyanımız bulunmamaktadır.

Çatışma Beyanı

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar/çatışma beyanımız olmadığını ifade ederiz.

Yayın Etiği Beyanı

Bu araştırmanın planlanmasından uygulanmasına, verilerin toplanmasından verinin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen

eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Çalışmanın yazım sürecinde bilimsel etik ve alıntı kurallarına uyulmuş, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmedov, H. (1965). 19. yüzyıl Azerbaycan okulu. Bakü: Maarif
- Aliyev, A. (1964). Nahçıvan MSSR'de eğitimin geliştirilmesi. Bakü: Azernaşr
- Aliyev, H. (2007). Eğitim bir milletin geleceğidir. Bakü: Eğitim
- Caferov, H. R. (2011). Nahçıvan'da eğitim: gelişme yolu ve olanaklar. Bakü: Bilim ve eğitim
- Hacıyev, İ. M. (2011). *Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin sosyo-politik hayatı, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişimi (1991-2011)*. Nahçıvan: Acemi
- Halilov, T. (2015). Nahçıvan'da eğitim (XIX. yüzyılın sonu, XX. yüzyılın başlarında). Sosyal Araştırmalar Dergisi Turkish Journal of Social Research, 151.
- Halilov, T. (2019). Nahçıvan'da pedagojik eğitimin gelişiminde Ordubad ilkokulu'nun rolü. Karadeniz Araştırmaları, 16(63), 467-474.
- Halilov, T. (2020). *Nahçıvan'da aydınlanma fikirlerinin oluşumu ve gelişimi (19. yüzyılın sonu, 20. yüzyılın başı)*. Türkiye: Ankara, Platanus Yayıncılık
- Halilov, T. (2020). *Özerk öncesi dönemde Nahçıvan'da eğitimin gelişiminde Ordubad ilkokulu'nun rolü*. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 198-204.
- Mammadov, V. S. (2001). Celil Memmedguluzade'nin adını taşıyan Nahçıvan Devlet Muallimler Enstitüsü. Bakü: Çanlıbel
- Mollayev, İ. A. (1983). Nahçıvan MSSR'de halk eğitiminin gelişimi. Bakü: Bilgi
- Şahverdiyev, Z. A. (2008). XIX-XX yüzyılların başında Nahçıvan bölgesi. Bakü: Bilim
- Tagiyev, A. M. (1993). Azerbaycan'da okul tarihi. Bakü: Maarif
- Taleh, K. (2021). Education in Nakhchivan: Stages of Development and Future Perspectives. Бюллетень науки и практики, 7(5), 485-492.

EXTENDED ABSTRACT

The article examines the state of development of general education in Nakhchivan during the autonomy period. The state of education, education policy, problems arising from the policy, providing education personnel and textbooks to secondary education institutions, organizing the education of students in need of care were determined during the research. In the field of identifying talented and creative students during the years of independence in the Nakhchivan Autonomous Republic, it has been determined that the problems in the field of education accompanying the development in the autonomous republic accelerated the development of education in Nakhchivan during the autonomy period.

The article also examines the situation of pre-school and extracurricular education institutions in Nakhchivan during the autonomy period, and examines the activities of these schools instilling patriotism in the youth. Because education is one of the main strategic areas that determine the level of development, welfare and cultural achievements of any country. Education is also of great historical importance for the study of any nation's past. All this gave reason to include the development of education in the Nakhchivan Autonomous Republic and the problems in the field of education in scientific research. This once again determines the relevance of the topic.

The article discusses the development of school and pedagogical thought in Nakhchivan before and during autonomy. It has been established that, in Nakhchivan, which is an integral part of Azerbaijan, they always pay special attention to education and also take care of it. Studies show that before gaining autonomy in Nakhchivan, new types of urban and emergency educational institutions were created. It should be noted that, the enlightenment

movements, science and education, the highest peak of the early twentieth century. During this period, an extensive network of the Nakhchivan education system was created and our people were involved in education. As a result, all the enlightenment captured in this period in Nakhchivan rose to the very high level achieved great success in science and education. Teachers in the social and economic recovery of the country of Nakhchivan stubborn struggle against the old educational system for the reconstruction of old schools It is still not effective. The old form of training and education in the synopsis took the first steps towards a new one. Progressive changes in education in the development of Nakhichevan enlightening ideas and gave an impetus to the formation of a local educated class. At that time, the achievements of education and culture made basis for future success.

Introduction

In the 70-80s of the nineteenth century, one of the characteristic features of the formation of a new culture was associated with the strengthening of democratic ideas of education. At the end of the XIX and at the beginning of the twentieth centuries in Nakhchivan, as in other branches of the culture of education, there was a period of significant development in the region. The Department of Education is significantly increased. Compared to the old religious and education, secular education gradually prevails in the field of public education.

At the end of the nineteenth and at the beginning of the twentieth century, the enlighteners mentioned above played a large role in the Nakhchivansky people. Such intellectuals promised charitable activities, opened schools, and also kept all the possibilities to make the population competent. As a result of this, during this period, in Nakhchivan, the educational movement reached the highest level, and also achieved great success in science and education. The socio-economic restoration of the country in a stubborn struggle against the old education system in the reconstruction of old non-effective educational institutions did not remain. The old form of training and upbringing in the context took the first steps towards the new.

An integral part of Azerbaijan in Nakhchivan has always paid attention to education. It should be noted that the movement of education, science and education was the highest peak at the beginning of the twentieth century.

During this period, in the Autonomous Republic of Nakhchivan, leading public figures, prominent cultural representatives, teachers of the country's efforts to develop the education of people, schools, libraries and other cultural and education institutions to establish the language of the book.

Method

During the study, the study of historical-comparative, archival documents, scientific analysis and theoretical analysis methods were used.

Findings

- Nakhchivan officials have done important work in the formation of an educational environment in Nakhchivan in Nakhchivan;
- The services of Nakhchivanian figures, who are studying in the development of enlightenment ideas in Nakhchivan in Nakhchivan, have become large;
- In the event, the issue of girls' education and teacher training in Nakhchivan was one of the main directions of educational ideas.

Conclusion and Discussion

In modern times, it is of particular importance in the use of progressive traditions of the time in the work of a new type of school and activity in Nakhchivan.

At the end of the nineteenth and at the beginning of the twentieth century, down in history as a period of education in Nakhchivan. During this period, conditions for the development of democratic thought were established in Nakhchivan. During this period, a wide sphere of educational ideas, the socio-political movement, first of all, the well-known intellectuals of Nakhchivan began to discuss a wide range of national issues. At the end of the nineteenth and at the beginning of the twentieth century, development showed itself in agriculture and capitalist relations of Nakhchivan. These progressive intellectuals, national unity and national identity, the national school and the involvement of women in education in natural behavior were the most pressing problems. It should be noted that, knowledge of students in a new restoration of the memorization system directed towards treating students.

At the end of the nineteenth and early twentieth centuries, intellectuals continue the activities of the Arabic alphabet, Azerbaijan has compiled textbooks to improve its new method using their native language. During this period, science, education and school developed in Nakhchivan. During this period, literary and artistic ideas, education and development of culture, a new era and national awakening began in all areas of Nakhchivan.